

رمز و راز معماری معبد اناهیتا*

گزارش: لیلا جاهدی

مذهبی و حکومتی مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت به تداوم معماری در سده‌های نخستین اسلامی و شکل‌گیری گونه‌های نو در این دوران پرداخته و مشخص شد برای شناخت این گونه بناها باید همزمان به دو بخش توجه داشت: وضع موجود و پیشینه محوطه. در بررسی وضع موجود، موقعیت قرارگیری، محوطه و اجزا، فضاهای موجود در بنا، تزیینات و مصالح به‌کاررفته در اثر و مشخصات بنا تشریح شد. در بررسی پیشینه محوطه ضرورتاً برای رفع ابهامات موجود، خلاصه نتایج کاوش‌های باستان‌شناسی مورد مطالعه قرار گرفت.

این فضاها در دوران اسلامی به منظوره‌های دیگر مورد استفاده قرار می‌گرفته که از هر دوره اثری به جا مانده است. از آنجا که تمرکز بر شناخت چارتاقی تپه میل بود، با مقایسه شکل اولیه بنا از روی بقایای معماری تپه و بناهای مشابه مربوط به دوران ساسانی، ایده‌هایی برای شکل اولیه این معابد و نوع عملکرد آن شکل گرفت. در نهایت از مقایسه این بنا و تزیینات آن با دیگر چارتاقی‌های ساسانی (مانند چال‌ترخان) و نیز مجموعه تاق بستان و کنار هم قرار دادن شواهد موجود در خود اثر، همچون موقعیت قرارگیری و نداشتن سقف و تقارن بنا و اطلاعات تاریخی، نتایجی درخور توجه در خصوص شکل اولیه این بنایشگاه‌ها چه در پلان، چه موقعیت قرارگیری و نزدیکی به عناصر طبیعی منظرین، حاصل شد. نتیجه اینکه این بنای ناشناخته با موقعیت طبیعی و معماری خاص به وضوح عناصر مختلف مکانی و معماری را به عنوان نمونه معابد اناهیتا در دوران ساسانی داراست. قرار گرفتن در دشت ازدادان (ایزدان)، برفراز تپه‌ای منفرد و حاصلخیز که در فصل بهار با آب و نیزارهای انبوه احاطه

بدون شک معبد اناهیتا از جمله برجسته‌ترین میراث‌های فرهنگی سرزمین ایران است. کتیبه‌های فراوان در بسیاری از نقاط این سرزمین یافت شده که حاکی از وجود اناهیتا در ذهن و اندیشه مردم این مرزوبوم است، اما دایره آگاهی ما از این الهه کهن چندان زیاد نیست. دکتر «فریدون آورزمانی»، نویافته‌های خود را که حاصل تأمل در معابد تاریخی اناهیتا و یافته‌های علمی نوین است، در چهاردهمین کارگاه نظریه‌های نو برای حضرات تشریح کردند.

اناهیتا، الهه آب‌های پاک و روان و ایزدبانوی زیبایی، عشق و دوستی، فراوانی، برکت، باران، باروری و بالطبع الهه توسعه مزارع و کشتزارها بوده است. تعیین تاریخ دقیق ظهور او در جمع الهه‌های اساطیری ساده نیست، اما آنچه به تحقیق دانسته می‌شود این است که در دوران هخامنشیان به ویژه دوران اردشیر دوم بسیار مورد ستایش بوده است. گواه آن هم کتیبه‌های به جا مانده در شوش و همدان است که نشان می‌دهد اناهیتا در کنار اهورامزدا و مهر ستایش می‌شده است.

دکتر آورزمانی از معابد اناهیتا به عنوان محل نیایش آب، یکی از چهار عنصر اصلی و مقدس نزد ایرانیان باستان، یاد کرده و به بناها و بقعه‌های فراوانی در ایران اشاره کردند که نشان از پرستش این الهه دارد. از آن جمله می‌توان به آتشکده‌های معروف ایران که بعضاً پرستشگاه‌های ناهید (اناهیتا) بوده و نیز معبد اناهیتای کنگاور و بیشابور، تپه میل، قلعه دختر در مسیر قم و چارتاقی نیاسر اشاره کرد.

در ادامه به جایگاه معنایی اناهیتا در کهن سرزمین ایران و وضعیت مذهب و گرایش‌های فرهنگی، با استناد به متون تاریخی در خصوص آتشکده ری و دشت آزادان اشاره شد، سپس معماری ساسانی و جنبه‌های مختلف آن از جمله

پی‌نوشت

* کارگاه نظریه‌های نو گزارش مجله منظر از کارگاه‌های تخصصی مرکز پژوهشی نظر است که در آن صاحب‌نظران برای نخستین بار یافته‌های نوین خود را که در اثر تأمل در موضوع قدیم به دست آورده‌اند به بحث می‌گذارند. این نظریه‌ها به تدریج در قالب مقاله‌های مستقل به طور مشروح عرضه می‌شود.

Anahita Temples are undoubtedly the most outstanding cultural heritage of Persia. Many tablets have been found in many parts of the country which implies the existence of Anahita in the mind of the people of this land; however, our circle of knowledge is not completely integrated about this ancient Goddess. This workshop provided an opportunity for Dr. "Fereydoun Avarzmani" to share his newfound discoveries which reflect his contemplations on the historical temples of Anahita and the new scientific findings in the 14th workshop of new theories.

Anahita has been the Goddess of pure and profluent water and the Goddess of beauty, love, abundance, blessings, rain, and thus fertility of farms and plantations. The exact date of her appearance as a public mythological Goddess is not yet definite; however it is quite obvious that this Goddess had been highly praised during the Achaemenid era, especially the time of Artaxerxes II attested by tablets at Susa and Hamadan depicting her along with Ahura Mazda and Mehr.

Dr. Avarzmani considers Anahita temples to be places for the worship of water; one of the four main sacred ancient elements for Iranians, and he has investigated multiple monuments and mausoleums resulting in proof of signs that the Goddess was once worshipped. The Anahita Temples in Kangavar, Bishapur and Mill Hill as well as Qal'eh Dokhtar in Qom Niasar road are among the most famous fire temples of Iran. The semantic position of Anahita in ancient Persia and the status of religious and cultural trends have been cited in historical texts

referring to Ray Fire Temple and Azadan plain and later Sassanid architecture and its various aspects, including religious and governmental ones.

The continuity of architecture in the early Islamic period and the formation of new forms in this period were discussed and it was determined that further recognition of these forms requires the consideration of two aspects simultaneously: the status quo and the context background. In analyzing the status quo, location, context and compartments, available space in the building, ornaments and building materials and building specifications were described in these buildings. In analyzing the context background summaries of the excavation were studied to reveal the existing ambiguities as required.

In the Islamic era these spaces were used for other purposes regarding the evidence. Since the focus was on identifying the Mill Hill, by comparing the original form of the building to the architectural remains of similar buildings in the hills and the Sassanid era, some ideas were shaped about the original form and function of these temples. Having compared the building and its ornaments with other Sassanid Chertaghis (Chal Tarkhan) and Taq-e Bostan and gathered evidence including location, lack of a roof, symmetry and the historical data, significant results were obtained on the shape of the places of worship both in the plan and location, and proximity to natural landscape elements approving that this unrecognized building possesses spatial and architectural elements of Anahita temples in the Sassanid era according to its natural set

Architectural Mysteries of Anahita Temple*

Reported by: Leila Jahedi

and specific architecture. The fact that the temple is located in Azdadan Plains (deities), on the height of a single and fertile hillside above the spring water surrounded by dense canebroke, proves the sanctity of its place. Moreover, its proximity to Firuzeh city (Chal Tarkhan) which was built by the Sassanid ruler, named Pirouz, and the long-term drought in Iran at the time greatly justifies the necessity of building Anahita temples, the goddess, in that period. Finally, considering the evidence presented in this session, it seems that ancient Persians praised their God in the heights and open spaces near natural landscape elements such as water and rivers in temples without a roof.

Endnote

*. New Theories is a section of MANZAR academic journal which is dedicated to the specialized workshops of NAZAR Research Center that has started since 2009. It provides an opportunity for academics to share and discuss their findings as the result of delving into ancient themes. These theories are presented to readers as comprehensive reports.